Wolgatatarische Zeitung „Idel-Ural"

Idel-Ural

5 (62) Tatar legionьnьꞑ atnalьq gəzitəse 6. Fevral 1944

Suqьş – Germaniənenꞑ bөjek çiꞑye belən betəcək

Adol'f Hitler notьqь

30 ncь qinvarda, Germaniə milli sotsializm eşcelər firqəsenenꞑ xakimiətne yz qulьna aluьnьꞑ unber jьllьqьnda, Adol'f Hitler yzenenꞑ stafkasьnnan notьq belən mөraçəqət itte. Ul ike fiker dөnjasь bərcleşyen sьjfatlaucь qajət tə zur inqilabi tartьlьşnь surətləde. Bu bərcleşyce ike fiker dөnjasьnьꞑ ber jaqьnda: xəzerge suqьşta dөnja plutokratiəse belən ber berlektə torucь jəhyd-kommuꞑizm, ə ikence jaqьnda yzenenꞑ berektəşləre danlь Japoniə, çөmhyriət-faşizm Italiəse həm jəşəy xoquqь өcen kөrəşyce başqa xalьqlar bulqanь xəldə milli sotsializm toruьn surətləde.

Yzenenꞑ notьqьnьꞑ başьnda, Adol'f Hitler, ifrat ta zur kөrəşnenꞑ bişence jьlьnda bu suqьşnь cьqarucь Angliənenꞑ suqьşnь qabьzucьdan anьꞑ qorbanьna əjlənye turьnda əjtep uzdь. Angliənenꞑ fajdalanьrqa teləp caqьrqan ruxlarь anьꞑ başьnnan biegrək yskən bulьp cьqtьlar. Bu suqьş nicek kenə betməsen, ber nərsə acьq: ul da bulsa, Angliə yzenenꞑ vazifasьn qorь çirdə ujnap beterde inde. Qajber Angliə gəzitələrenenꞑ, Germaniə çiꞑelgən təqdirdə SSSR Jevropa bujьnca alqa baruda ber tөrle də nigez totmas, ə tərbiəce vazifasь belən qənaqətlənep qalьr, jəqni ikence syzlər belən əjtkəndə, german xalqьn juq itye belən tьnьclanьr digən raslau da, Angliə, bu suqьş betkənce yk Sovetlar Russiəsenə qarşь suqьş başlarqa ujlьj, digən ikence raslau kebek yk Jevropa axmaqlarь өcen bilgeləngən jəhyd raslaularь qьna. Berenceden, xalьqlarnьꞑ qajət tə zur bu kөrəşendə çiꞑep cьqucь yzenə bojьrьqlar birdertməs, ikenceden, bol'şevizmnьꞑ nazari çiꞑye təqdirendə Jevropanьꞑ qьzqanьc qaldьqlarь Jevropa — Aziə taşqьnьna qarşь kөrəşə alьrlar ideme, bigrək tə mondьj kөrəşnenꞑ xərbi nnьşlьqьna cьn gylərlər genə ьşana alalar.

Şunlьqtan bu suqьşta tik jalqьz çiꞑyce genə buluь mөmkin — ikənlek kisken rəvetə acьq anlaşьla həm bu çiꞑyce jə Germaniə, jə də bol'şeviklar bulacaq. Germaniənenꞑ çiꞑye Jevropanьn saqlanuьn, ə Sovetlarnьꞑ çiꞑye anьꞑ juq itelyen beldерə.

Adol'f Hitler, inglizlərnenꞑ suqьşnьꞑ nətiçəse ikence tөrle bula ala, digən xainnərcə raslaularь suqьşnьꞑ Londondaqь çinajətcel qəjeplelərе yzlərе kilep kergən, cualanьp betkən əxvallarьnnan cьquda ber tөrle də mөmkinlek inde kyrməyləreнnən, alar өcen artqa cigeny jullarь jəhydi qotьrtucьlarь tarafьnnan jabьlqan bulularьnnan kilep cьqqanlьq turьnda kiterə torqan misallarьnьn yzenə xas ьşanucanlьq həm məntiqlьq belən əjtep uza. Şunlьqtan Angliə, şulaj uq Amerika өcen məs'ələ bu suqьş sonьnda alar bol'şevizmqa qarşь kөrəşergə telərlərme, jəisə anь beteryne yzlərе başqara alьrlarmь da tygel, ə alar yzlərenenꞑ təp illərendə bol'şevizmqa qarşь kөrəşə alьrlarmь da tora.

Angliənenꞑ poləklərgə, finnərgə, Baltьjq bujь dəvlətlərenə həm şul uq bөten kөn jaq — kөncьqьş Jevropaqa qarata yzen totuь misalendə, Adol'f Hitler, Angliənenꞑ jardəme turьndaqь vəqdələre qimməten surətləp ytte. Hər ber dəvlət Angliəgə oşap ber mərtəbə jəhydlər qulьna tapşьrьlsa, irtəme-soꞑmь, əgərdə aꞑьna kilep, kөc qullauь jardəmendə yzenenꞑ tənen bu bakteriələrdən azat itməsə, bu cumanьꞑ qorbanь bulьr. Xalьqlarnь taraqatucь bu kөclər belən bergə tьnьc jəşərgə, jəisə xətta alar belən yzenꞑnenꞑ mənfəqətlərenne jaraştьrьrqa mөmkin digən fiker vaqьt uzuь belən keşe təne cuma batsillalarьn jota, yzləşterə alacaqqa ьşanu belən bərabər. Jevropa dəvlətlərenenꞑ qotьluь şunьꞑ belən bergə Jevropanьꞑ qotьluь fəqət milli sotsializm german xalqь həm qəskərenenꞑ anьꞑ belən berlektə berektəş bulqan dəvlətlər genə xəl qьla alacaq məs'ələ bulьp tora. Monь Kreml'də də bik jaxşь belələr. Şunlьqtan anьꞑ çiꞑye təqdirendə (kiləcək өcen saqlanudan cьqьp qьna) german millәte өcen bol'şevizm tarafьnnan tulьsьnca juq itely bulьr ide. Həm bu maqsat — bөten dөnja jəhydcelege maqsatь buluь acьqtan-acьq tanьldь. Şunlьqtan bu maqsatnь başqarucьlar Angliədə, jaki Amerikada utьralarmь. Jevropanьꞑ tөrle dəvlətlərendə suqbajlanьp jөrilərme, jəisə alar yzlərenenꞑ Məskəydəge ojalarьnnan idarə itələrme — barьber. Şulaj uq Jevropa dəvlətlərе, jəisə Jevropa tьşьndaqь dəvlətlər eşleklelərе bu cьnnьqnь aꞑlьjlarmь jaki aꞑlarqa teləmilərme barьber. Nihajət, tegeme, bumь il ecendə yzlərе tarafьnnan çitešterelgən jəhyd bakterialarь birelgən jalaqajcьlьq belən zararsьzlandьrьla aluь turьnda ьşanьrqa bөtenləj mөmkin tygel.

1933 nce jьlnьꞑ 30 ncь qinvarьnnan başqa, milli sotsializm inqilabьnnan başqa, anьꞑ qajət tə zur ecke tazartucь həm tөzyce eşennən başqa Jevropada bygen bol'şevizm taşqьnьna qarşь tora alьrlьq ber genə də faktor bulmas ide.

1933 nce jьlda jaꞑa Germaniə aldьna qujьlqan burьclar turьnda tuqtalьp, Adol'f Hitler, milli sotsializm Germaniəsenenꞑ suqьşqa xətle genə tygel, xəzerge kөndə, suqьş barьşьnda da sotsializm tөzeleşen xəl qьluda bulqan uꞑьşlьqlarnь əjtep ytte.

Ofitser korpusь jəş qatlauьnьꞑ 60 % xalьqtan, eşcelərdən, igencelərdən həm urta tөrkemnən cьqqan qəskər ecenə də bu tөzeleş kergən həm ul qəskər belən xalьq arasьnda kyper xezməten yti.

Yzenenꞑ ecke tənendə tөrle joqьşlь cir taratucь yzəklərdən bөtenləj qotьlqan dəvlət kenə bol'şevizmqa qarşь cьqa ala. Bөjek Germaniə dəvlətendə jəhydcelek nindi genə bulsa da xakimiəten juqalttь. Milli sotsializm inqilabь, ecke həm xuçalьqnь ojьştьru məqnəsendə, german xalqьna yz yzen nьqьtu qoralьn birde. Monь iꞑ jaxşь isbatlaucь bulьp — bygenge qajəttə zur kөrəş tora.

Bu kөrəşnenꞑ kөnbatьşta həm kөncьqьşta bulqan yzenenꞑ doşmannarь өstennən Germaniə həm anьꞑ belən bergə bөten Jevropa çiꞑəcəge hər ber milli sotsialistь өcen yzenenꞑ ьşanuь bilgese genə tygel, ə bəlki qatь inanuь da.

Bygen suqьş sьzьqlarьndaqь soldatlar qьna tygel, ə ildəge kөrəşcelər də bu çiꞑynenꞑ garantь bulьp toralar. Germaniə doşmanarьnьꞑ hava terrorь arqьlь german xalqьnьꞑ həm dəvlətenenꞑ həlak buluьna ireşergə teləylərе, german dəvlətenə fəqət nьqlьq həm qatьlьq qьna birer. Təqdir yze Jevropanьꞑ kiləse qasьrlardaqь tarixьn Germaniə tarafьnnan təqəjenlənyen teli.

Milli sotsializmnьꞑ un ikence jьlь suqьş qьrlarьna da, ilgə də iꞑ qatь taləpləren təqdim itər. Ləkin german krepostь divarlarьna dauьl nicek kenə suqьlmasьn, şulajda ul, hər ber kyk kykrəyle jəşen kebek, basьlьr həm qara bolьtlar astьnnan jaꞑadan qojaş kyrener.

Bu kөrəş, doşmannьꞑ iblislarca xəjləkərleklərenə qaramastan, german imperiəsenenꞑ bөjek çiꞑyenə kiterer!

Fjyrer notьqьna qarata Jevropa mətbuqatь:

„Kyp auьrlьqlar aşa soꞑqь çiꞑygə"

Buxarest

Rumьjniənenꞑ „Porunka Vremi" isemendəge gəzitəse Fjurernenꞑ 30 ncь qinvarda jasaqan notьqьna qarata tybəndəgelərne jaza:

„Milli sotsializm Germaniəse, Jevropanьꞑ kiləcək bəxete өcen kөrəşə, anьꞑ batьr soldatlarь Jevropanьꞑ azatlьq jazmьşьn suqьş qьrlarьnda saqlьjlar. Bөten Jevropa xalqьnьꞑ german xalqь belən bergə kөrəşye, berdəm xezmət itye beznenꞑ qomumi kөcebezne quətləndеrə".

Agram

Xorvat gəzitəse „Xorvatski narod" yzenenꞑ Adol'f Hitler notьqьna baqьşlanqan baş məqaləsendə:

„Xəzerge kөndə Xorvatiədə Adol'f Hitlernenꞑ bөjek eş alьp baruьn aꞑlamaqan ber genə keşe də juq. Xorvat xalqь yzenenꞑ bөten kөce belən german xalqь jaqьnda tora. Jevropanьꞑ kiləcək jazmьşь өcen kөrəşə. Fjurer yzenenꞑ notьqьnda, soꞑqь çiꞑy Germaniə jaqьnda bulacaqьna yzenenꞑ nьq ьşanuьn belderde. Əlegə qədərе yzenenꞑ azatlьqь өcen qorbannar birep german dəvləte jaqьnda kөrəşyce **xorvat xalqь**, soꞑqь çiꞑygə qədərе kөrəşne dəvam itterəcək", — dip jazdь.

Helsinki

Fjurer notьqьna qarata, fin gəzitəse „Aja Suunta": „Jevropanьꞑ bөten kiləcək jazmьşь Germaniənenꞑ jazmьşь belən bəjləngən. Germaniənenꞑ çiꞑye — Jevropanьꞑ çiꞑye. Germaniənenꞑ jьqьluь — Jevropanьꞑ jьqьluь digən syz, məs'ələgə başqa tөrle qaraş buluь mөmkin tygel. Barь tik Adol'f Hitler genə, bol'şevizm tarafьnnan Jevropaqa qarşь kilgən qurqьnьclьqnь vaqьtьnda aꞑlap, anьꞑ Jevropanь basьp alu teləkləren juqqa cьqardь. Xəzerge kөndə bөten Jevropa xalqь, alarnь bol'şevizm qurqьnьcьnnan saq-

Kөncьqьş frontьnda uram suqьşlarь

lap qalucь Adol'f Hitlergə yzlərenenq rəxmətləren belderergə tieşlər" dip jaza.

Sofiə

Bəten bolqar mətbuqatь, — Fjurer yzenenq notьqьnda kəndəlek məs'əlәne acьp saldь, aldaqь kərəş taqь da zurьraq aurlьqlar aşa ytəcəgen, lәkin soņqь çiny Germaniə qulьnda bulacaqьna yzenenq şiksez ьşanuьn belderde, — dip jaza.

Hopengagen — Brjussel

Daniə həm Belgiə mətbuqatь: „1944 nce jьlda kərəş yzenenq inq juqarь noqtalarьna çitəcək. Fjurer yzenenq notьqьnda „Bu suqьş barь-tik ike dәvlәtnenq berse çiny belən genə təmam bulьrqa məmkin; jə Germaniə, jәisә Sovetlar Sojuzь" dip əjtye məs'ələgə acьq, dөres qaraunь kyrsәtə. Jevropada Germaniədən başqa bol'şevizmqa qarşь kərəşerlek kөc juq. Adol'f Hitler julbaşcьlьqь astьnda kyp aurlьqlar aşa, Jevropa xalqь soņqь çinygə ireşəcək," — dip kiləcəkkə zur ьşanьc belən qaraunь beldera.

Madrid

Ispaniə mətbuqatь, Germaniədə milli sotsializm xərəkətenenq dәvlәt başьna kilyenə qarata Fjurer jasaqan notьqnь zur qənaqətlәny belən qarşь aldь. „Xoja del Lunes" gəzitəse: „Xəzerge kəndə Angliə yzenenq ylemenə jul tota. Bu suqьş Angliәnenq өstenlegenə cik qujacaq", dip Fjurer notьqьndaqь fikerlər belən yzenenq berdəmlegen beldera.

German kyzәty bylege urmanda

Kөncьqьş frontьnda german uqcəkcelәre

Suqъş xəllәre

Pogrebişce tirəsendə german qəskərlərenenq unьşlь həçymnәre Sovetlarnьnq 10 uqcь diviziəse tar-mar itelgən ◉ Qinvar ajьnda ingliz-amerikalьlarnьnq 806 terror ocqьcь bərep təşerelgən Kөn jaq Italiədə kөcle suqьşlar.

German baş xərbi komandalьqьnьnq soņqь birgən xəbərlәre bujьnca kөncьqьş frontьnьnq tөrle sьzьqlarьnda kөcle suqьşlar tuqtausьz dəvam itələr.

Nikopol' kyper aldь nьqьtmasьnda həm **Dnepropetrovskidan** kөn jaqtan kөnbatьşta Sovetlarnьnq kөcle hөçymnәre kire qajtarьlqan.

Kirvogradtan tөn jaqtan kөnbatьşta, **Cerkasьjdan** kөnjaqtan kөnbatьşta həm **Belaja Serkoftan** kөn jaqtan kөncьqьşta Sovetlarnьnq kyp sanda bulqan hөçymnәre, german tank byleklәrenenq qarşь hөçymnәre nətiçəsendə, bol'şeviklarnьnq qanlь juqaltularь belən kire qajtarьlqannar.

Pogrebişcedən kөn jaqta Sovet qəskərlərenenq zur byleklәre urap alьnqannar. Bu jynәleşta german qəskərlərenenq kөcle hөçyme zur unьşlarqa ireşkən. **24 nce qinvardan 30 ncь qinvarqa qədər Sovetlarnьnq 10 uqcь diviziəse həm kyp sandaqь tank korpuslarь tar-mar itelgən. 6500 qьzьl qəskəri əsirgə alьnqan. 700 tank, 680 tup, 340 bronəle traktor həm kyp sandaqь başqa tөrle qorallar juq itelgən, jәisә kyp өleşe german qəskərlәre qulьna təşkən. Mondaqь suqьş qьrlarьnda 8000 qьzьl qəskəri ylgən.** Xəzer bu өlkәlәrne bol'şeviklarnьnq uralьp alьnqan kөclәrennən tazartu bara. Əsirgə alьnqan qьzьl qəskərilәr sanь kөnnən kөn arta.

Novograd — Volьjnskidan kөnbatьşta suqьş xərəkəte ber az tьnьclanьp torqannan soņ, soņqь atnalarda taqь da kөcəjep kitte. Sovetlarnьnq zur kөclәrenә qarşь qatь suqьşlar dəvam itə. Monda barqan suqьşnьnq qajber sьzьqlarьnda german qəskərlәre çirle unьşlarqa ireşkənnәr.

Pripet belən Berezina arasьnda Sovetlarnьnq өckә kergən urьnnarьn ike jaqqa kinəjty teləge nətiçəgə ireşə almaqan.

Vitebskidən tөn jaqta həm **Neveldən** tөnjaqta Sovetlarnьnq urьnlь hөçymnәre kire qajtarьlqan. **Novosokolniki** tirəsendə german qəskərlәre front sьzьqьn qьsqartu niəte belən, doşman hөçyme bulmauьna qaramastan, aldan xəzerlәp qujьlqan jaņa pozitsiəlәrgə kyckənnәr.

Ilmen kyle həm fin buqazь arasьndaqь suqьşlarda, german qəskərlәrenenq saqlanu kərəşendə urьnlь unьşlarqa ireşyenə qaramastan, Sovet qəskərlәre jaņa çirlәrne alqannar. **Volosovo** şəhərennən kөn jaqta bol'şeviklar ozьn cej rəveşendə kerep, anь kinəjtergə xərəkət itələr. Frontьnьnq bu өleşendə kөcle həm auьr kərəş dəvam itə. Bol'şeviklar qanlь juqaltularqa ducar itelələr.

★

Kөn jaq Italiə frontьnda uzqan atna kөcle suqьş ecendə ytte. **Mitturno — Kastelforte** həm **San — Eliadan** tөn jaqtan kөnbatьşta kөcle artilleriə utьnnan soņ, ingliz-amerikalьlar kin front belən hөçym basladьlar. Auьr suqьştan soņ **Monte — Jugo** şəhərе qaldьrьlьp, soņьnnan qarşь hөçym nətiçəsendə şəhər jaņadan german qəskərlәre tarafьnnan alьndь. San — Eliadan kөnbatьştaqь kyp kenə tau bieklәklәrennən doşman qəskərlәre kire qulьldьlar.

Nettuno kyper aldь nьqьtmasьna bulqan doşman hөçymnәre, anьn qanlь juqaltularь belən kire qajtarьlqan.

Qinvar ajь ecendə german hava həm xərbi dingez kөclәre tarafьnnan ingliz-amerikalьlarnьnq 31 səvdə kimәse (178 000 brt.) batьrьlqan, 51 kimə (249 000 brt.) qatь zararlandьrьlqan. 28 esmines, 4 su astь kimәse həm kyp sanda başqa suqьş kimәlәre batьrьlqan. 3 krejser həm 6 esmines qatь zararlandьrьlqan.

★

Ytkən aj ecendə ingliz-amerikalьlarnьnq 806 terror ocqьcь (şularnьnq 665 e dyrtər motorlь) bərep təşerelgən.

28—29—30 ncь qinvarda doşman ocqьclarь Berlin şəhəren qatь bombaqa tottьlar. Tьnьc xalьq torqan urьnnarqa həm tarixi həjkəllәrgə **zur zarar kiterelde. Tьnьc xalьq arasьnda ylycelər bar. Bu өc hөçym vaqьtьnda inglizlәrnenq dyrtər motorlь 119 ocqьclarь bərep təşerelgən.**

◉ Adol'f Hitler yzenenq stafkasьnda Norvegiənenq baş ministrь Kvislingne qabul itkən. Səjləşylər Jevropanьnq kiləcəge xaqьnda bulqan.

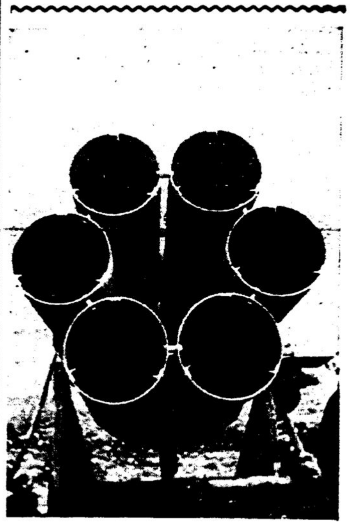

German snarəd atqьcь

Kolxoz tөzynenq tөp maqsatь həm julь

„Ilne sənaqətləştery" julьna kergəc, aul xuçalьqь iqtisadь məs'ələse bol'şeviklar qarşьnda kileşməslek auьr xəldə bulьp qaldь. Bol'şeviklar qarauь bujьnca, ana qədər qullanqan aul xuçalьqь sistemasьn nigez-tamьrь belən quptarьp, jaņa tərtipkə qujmaqan təqdirdə, 5 jьllьq plannь qəməlgə aşьrьrlьq iqtisadi kөc tabu məmkin tygel ide.

Cьnlap ta, aul xuçalьqь iqtisadьn nigez-tamьrь belən quptaru ni өcen kirək buldь? Anь jaņa kolxoz tərtibenə quju ni өcen bik aşьqьc rəveştə eşləndе? Aul xalqьn tərəqqi julqa jynəlderergə, anьn şəxsi tormьşьn çineləjtergə kolxoz tөzy kirək ideme soņ? „Jaņa iqtisadi səjasət" (NEP) jьllarьnda aul xalqь yzen həm ilen tujdьrьrlьq rizьq birə almadьmeni?

Kiresencə, „Jaņa iqtisadi səjasət" dəvam itkən qьsqa qьna vaqьtta aul xalqь alqa bik zur adьm atlaqan ide; xalьqnьn tormьşь həm dərte şul qədər kytərelgən ide ki, ul bөten ilne aşlьq belən tutьrqan ide.

Dimək, bol'şeviklarnьn maqsatь ikence tөrle buldь. 1929—30 ncь jьllarqa qədər ajrьm xuçalьq tərtibendə, hər igence yz malьna yze xuça həm anь kirəkle bəhəgə satarqa, kilgən aqcanь teləgən urnьna totarqa irekle ide. Şunlьqtan, igence xezmətennən kilgən aqcanь xөkymət qapcьqьna kerty bik auьr buldь həm kyp mal bol'şeviklar qulьna eləkmədе. Sənaqətne ystererlek sərmaja (kapital) tapmьj aptьraqan vaqьtta, igencelektən kilgən bajlьqnь ajrьm keşe ambarьna keryenə Sovetlar xөkymәte, əlbəttə, tyzə almadь, çir kilere tulьsьnca xөkymət xəzinəsenə kerergə tieş dip taptь. Igencelərnenq malьn rizalьq belən alu məmkin bulmaqanlьqtan, alarnьn yzləren xөkymət təqəjenləgən xezmətkə quşu, ikence tөrle əjtkəndə: igencelərnenq yzləren xөkymətkə bөtenləj bujsьndьru bol'şeviklar өcen in çajlь jul buldь. Alar, bu maqsatqa ireşy өcen, aulda ajrьm xuçalьq tərtiben beterep, igencelərne yz keşelәre qul astьnda tөzelgən kolxozlarqa çiarqa kereştelər. Kolxoz milke — qomumi milek dip iqlan itelde, dөresrək əjtkəndə kolxoz milke, anda tabьlqan bar aşlьq xөkymət idarəsenə kerde. Kolxozcьlar eşləp tapqan aşlьq, xөkymət təqəjenləgən kyləmdə, bөtenləj buş diərlek bəhəgə alьndь. Şul uq vaqьtta xөkymət kibetlərendə genə alu məmkin bulqan rizьq qimmətle, jəqni kolxozqa tyləgən bəhəgə qaraqanda ber nicə jəz tapqьr qimmәterək buldь. Nətiçədə bol'şeviklar xəzinəsenə aqca xisapsьz kyp kerde. Şulaj itep, inq zur iqtisadi aurlьqlar bol'şeviklar xalqь өstenə, bigrəktə igencelərgə jөklədelər.

Marks „fəne" bujьnca içtimaqi xuçalьq malnь kyp birergə tieş. Şunlьqtan kolxoz tərtibe urnaşqac, Sovetlar Sojuzьnda igen unьşь kyp mərtəbə ysər, aşlьq artьqlьqь cit illərgə kyp ikmək cьqarьrqa həm andan jaņa sənaqət өcen kirəkle tөrle maşinalar alьrqa məmkinlek birer dip ujlap, bol'şeviklar sənaqət qoralьn da şul uq jul belən xəl itərgə plan tөzedelər. Jaņa sənaqət өcen eşcelər kitery şulaj uq aul xalqь xisabьnnan xəl itelde. **Cөnki kolxozlarqa traktorlar həm bytən tөrle aul xuçalьqь maşinalarь kerty nətiçəsendə, aul xalqь arasьnda kyp eşce qulь kirəksez bulacaq dip tanьldь. Dimək sənaqətne ystery julьnda ocraqan iqtisadi өc auьr məs'ələ: sərmaja, sənaqət qoralь həm qul kөce tabu — ajrьm xuçalьqnь beterep, igencelərne kolxozlaştьru nigezendə xəl itelәcək dip tanьldь.** Bol'şeviklarnьn kolxoz tөzylərendən tөp maqsat bulьp ənə şular tora ide.

1928 nce jьlda bol'şeviklar tarafьnnan: „Igencelərne totaştan kolxozlaştьru nigezendə, kulaklarnь sьjnьf bulu jaqьnnan beterergə" digən şiqar iqlan itelde. Bu şiqar bujьnca aulldaqь inq kөcle, inq unьşlь xuçalьqlar, inq buldьqlь qailələr məçbyri rəveştə juq itelergə tieş ide.

Maqsatqa ireşy өcen Sovetlar xөkymәte həm firqə komitetь ismennən kyp kenə maxsus qərarlar iqlan itelde. Nihajət, 1929 ncь jьlda kolxozlar tөzy өcen şəhərlərdən firqə vəkillәre — „25 mencelər" aullarqa taratьldь. Bu vəkillərnenq kybese firqə səjasəte belən genə şөqelləngən, xuçalьq tormьşьnda, bigrəktə igen eşendə bөtenləj təçribəsez bəndələr ide. „Kolxoz oçmaxь" kebek qьzьqlь əkiətlər igencelərgə ьşanьrlьq bulьp tojьlmadь. Kiləcəkne gərcə jaxşь anlamasa da, kynelennən kolxoznь berdə oxşatmьj, aul xalqь ana rizalьq belən kermәskə tьrьştь.

Bol'şeviklar bu auьr məs'ələne tormьşqa aşьru өcen urьndaqь barlьq firqə həm xөkymət idarəlәren ajaqqa bastьrdьlar. Aldau, qurqьtu, terror kebek hər tөrle caralarnь kin kyləmdə qullandьlar. Nətiçədə aul xalqь misale bulmaslьq auьr tormьşqa təşte, urьs tarixьnda məqlum bulqan „kriposnoje pravo" vaqьtьndaqь kebek ikence mərtəbə ireklegen juqalttь.

(Dəvamь. Başь uzqan sannarda)

★

Səjem belən Fəridə ber nicə kən soŋ kilep sьqtь. Səjem: vatan qəharmannarь — qəskərlərgə jardəm ity tieş digən uj belən; Fəridə: bu bəxetsez tərek balalarь tereklərgə çiŋellek jasau farьz digən fiker belən kilgəngə, ikese də bik kyp eş eşləməkce buldьlar; anda captьlar, monda captьlar, xastaxanədən qajtmadьlar, auru qəskərneŋ janьnnan kitmədelər. Qəskərneŋ bөten moxtaç jaqlarьna çitər өcen kebek qьşlalarqa kittelər, okoplarqa qədər bardьlar. Qəskərlərgə xatlar jazdьlar, kitaplar uqьdьlar, təjmələr taqtьlar. Ber nicə kən ecendə moŋarcь alajda bulmaqan ber jaŋalьq kerttelər, kytermə qubardьlar. Elgəre qəskər bolarqa kələp kenə qarasa da, berse polkovnik qьzь, ikencese iptəşe bulqanqa qьna çəberlənep xөrmət itkən kebek kyrensə də, bolarnьŋ armьj-talmьj cabularьn kyry bolarqa qarşь jaŋa ber xis ujattь, bolarnьŋ ikesen də səjderde. Qəskərlər yzləndelər, alar belən, sinle-minle səjli başladьlar, kələşə başladьlar, şajarьşa başladьlar. Yzləren komandir belən bəjli torqan jaŋa ber jul tabьp, bolar aşasьnnan əllə ni qədər eşləren eşlətə başladьlar. Xosusən bolarnьŋ muzьjka da ujnap qəskərlərdən tatarca, tөrekmənсə, azərbajçanca xorlar jasaularь bik kəjeflərenə kilde. Polk təmam çanlandь. Tege kiləcək bəjrəmgə alar ber ədəbi kicə də jasarqa xəzerlənde.

Ləkin bolar barsь da Timerqəlinen kəjefen bozdь həm də anьŋ planьn da cualttь. Fəridənen şul qədər qəskər ecenə kerep kitye, gyjə monda bөten qөmere bujь torьrqa kilgən, ber də kitməskə çirləşkən kebek xis qaldьra başladь. Polkovnik aŋarqa cittən-cittən genə aŋlatьrqa tьrьşsa da, ul ber nərsə də aŋlamadь, kitərgə ujlamadь, haman eşendə dəvam itte. Arьslan Ylməs uqьlь ni qədər seznen qьzьqьz bulqan çirdə beznen qьzьbьz buludan qurьqmьjbьz, sezgə təmam ьşanabьz dip jazqan bulsa da, Fəridəne bigerək alarnьŋ qa'iləsen şul eşnen soŋьnnan kiləcək bələgə eləkterməs өcen,anь kire çibərergə dip kisterde. Anьŋ mondalьqь polkovniknьŋ ajaqьn-qulьn taqь baqladь. Ul bəjrəm ytkəc motlaqa çibərergə qərarnь eşləde.

Menə bəjrəm çitte. Rus ofitsərlərenen zur qismь kyrşe alajlarqa barьrqa rөxsət alьp kittelər. Vaqtəjək rus. qalmьq soldatь qalsa da, alar bəjrəm eşlərendə bergə cerep kitkəngə, aŋarqa əhəmiət birelmədе. Qəskərlər tөzətkən məsçetkə əjlə namazьna təmam təharət alьp polkovnik yze də bardь. Bөten mөselman ofitsərlərenə də kilergə quştь. Altь-çide men mөselman qəskəre belən bergə namaz uqьdь. Alar belən bergə səçdəgə kitte. doqa qьldь. Alar belən bergə mullanьŋ ozьn vəqəzen tьŋladь. Maxsus xəzerləgən aşnь da alar belən bergə aşadь. Kic belən ədəbiat kicələrendə buldь. Fəridə, Səjemnen ujnaularьn, əllə nicə tөrle qəskər tөrkemlərenen çьrlaularьn, biyləren qaradь. Ber qəskər belən Fəridənen lizginkə biyen, Səjemnen ber ofitsər belən qajtarma biyləren — həmməsen çenteklәde. Şundaqь qəskərinen milli ruxь acьluьn, anьŋ təmam ikence keşegə əverelyen kyrep

QƏJAZ ISXAQI

qəçəpkə qaldь. Ber vaqьtnь: Əllə xəzer menə əmer birep, həmməsen bergə çiьp, acьqtan acьq tөrekkə sьqabьz dip əjtep, kytərelep sьqarqamь digən ujqa da kilde. Taqь eşlise eşlər bөtməgəngə. taqь tuqtap qaldь. Ləkin Fəridənen qəskər arasьndaqь xөrməten kyrep ber az qurьqtь. Bu qьz bu plannan xəbərsez qьz, andьj-mondьj ber nərsə eşləməsen digən fikergə kilde həm anь taqь ber mərtəbə çibərtergə qərarьn nьqьttь.

★

Ber-ike kөnnən hər nərsə xəzerlənep çitte. Timerqəli kirəkle jəşeren serlərne ikeşər-өcər nөsxəgə jazьp өlgerde. Jəşeren plannь ikegə kycerde. Bөten alaj da baştan ajaqqa qədər jəşeren ber jepkə tezelde. Başьnda polkovnik, annan soŋ өc-dyrt ofitsərdən ber komitə, annan tybən: altь-çide unter ofitsərlərdən ber komitə, annan tybən: altь-çide qəskərdən ber komitə. Şular aşasьnnan bөten qəskər ber əmer belən berdən kytərelep yze teləgəncə xərəkət itərlek xəlgə kilde. Ofitsərlər belən kiŋəşləşep. kity planь təmam xəzerlənde. Ul da bik sadə ide: ber-ike, өc kөn aldan tөrek komandanьna xəbər çibəreləcək, annan xəbər bulqac ber kөnne polkovnikqa ştabtan jalqan kur'jer kiləcək tə heçym digən əmerne kiterəcək. polkovnik bөten alajnь yze xəzerləgən juldan alьp kitəcək ide. Julqa sьqьp tөrek frontьna jaqьnlaşqac ta, komitə keşelərе rus ofitsərləren juq itəcəklər. Polk aq bajraq kytərep, Aqsaq Timer marşьn ujnap, tөrek qəskərenə quşьlacaq həm qulьndaqь bөten kөcne tөreklər ixtiarьna birəcək. Tabiqi bu eş bik qimmətle suqьş serləren acьp. ittifaqcьlarnьŋ bөten planьn astьn-өskə kiterəcək həm Tөrkiəne həlakəttən qotqaracaq ide. Monьŋ өstenə Mirxəjdər tөrek komandanьn dimləp. tөrek suqьşьnьŋ mərkəz operatsion sьzьqьn tөrek illərenə taba barьrqa. kirəkməgən qərep jortlarь өcen tөrek qanь tygyne tuqtatьp: Kafkaznь. Tөrkstannь. Idel bujьn. Xəzər dingezen məqsət itterep aldьrьrqa içtihat itelәcək həm qulьndaqь məqlumat. təçribə belən şul julda xezmət iteləcək ide.

Alajnьŋ bөten aŋlь, imanlь ofitsərlərе, aŋlь qəskəre menə şul fiker belən çanlanqan, menə şunь tizerək buldьrьr өcen bөten kөce, quəte belən ajaqqa qalьqqan ide. Həmməse də eş eşkə çitməstən elek məjdanqa sьqьp juqalьp qaludan qurqьna, şunьŋ өcen tiz-tiz xərəkət itərgə tьrьşa ide.

Menə ber kөnne ozьn kiŋəştən soŋ, qadi ber qəskər tikşerelye tөsendə yz plannarьnьŋ təçribə manevьrь jasarqa qərar itelde. Polkovnik komitəgə yzenen bөten aktif kөcləren məxsus plan bujьnca tөrle çirdə, tөrle vazifalar başьnda buluqa quştь. Vaqьtь çitkəc yze şunь tikşerergə sьqtь. Ofitsərlərne yz urьnьnda unter ofitsərlərne yz eşe başьnda, qəskərne kirəkle çirendə taptь. Keckenə ber işarə əmere belən ut kebek xərəkətkə xəzer buldь. Ləkin ber byleknen jəşeren komandirь çirendə Fəridəne kyrep qəçəpkə qaldь həm eşne bu qədərgə çibərygə səbəp buluь өcen bik poşьndь, taqь Arьslan Ylməs uqьlьnьŋ qa'iləse, alarnьŋ kiləcək bəxetsezleklərе kyz aldьna kilde. Ul bik tiz jəşeren komitəne çiьp qurqusьn aŋlattь. Fəridəne өjenə çibərynen lazьmlьqьn səjləde. Alar: ofitsərnen iŋ kybese rus bulqan bu bylektə başqa ofitsər jə unter juqlьqьn. qəskərlərnen ber avьzdan Fəridəne sajlaularьn səjlədelər. Fəridənen citkə qaldьrьluь qəskərlər arasьnda aŋlaşьlmau sьquqa səbəp bulmasьn dip qurqularьn bəjan ittelər. Axьrdan polkovnik məs'ələne yze xəl itərgə buldь. Şul kөnne yk өc keşedən tөrek frontьna taba. Vaxitnьŋ rə'isiege astьnda. qacqьn həj'əte çibərelde həm şul plan anda qabul itelgəc tə ul ber mərtəbə tup atьp çəvap birelye soraldь. Bu taraftan atьlqan өc tup — kөtəbez. məqnəsendə: biş tup — bik kөtəbez; çide tup — kөtə-kөtə aqtьq cigenə çittek məqnəsendə aŋlaşьlьrqa tieş dielde həm өc kөn ecendə bөten məs'ələ xəl itelergə syz berketelde, həj'ət kitte.

Polkovnik Səjemgə məs'ələne aŋlatmaqan bulqanqa. aŋlatasь kilməgəngə. Fəridəgə Səjemdən başqa qьna yzenə kilergə xəbər çibərde həm anь kөtə-kөtə eşendə dəvam itte. Menə tөnnen soŋqь səqətlərendə genə Fəridə kilep kerde. Bik arьqan bulqanqa. təkəllefsez genə urьnqa utьrdь. Vaq-təjək syzlərdən soŋ polkovnik: „Beznen Tiflista seznen belən ber şartьb ьz bar ide tutaş, min qaj vaqьt sezgə kitərgə vaqьt çitte disəm, sez kitərgə syz birgən idegez, xəzer menə şul kөn çitte, sez irtəgə kitərgə tieşsez, juq isə bөten qa'iləgezne bik aurь uŋajsьzlьqqa tөşerəcəksez həm mine də qa'iləgez aldьnda bik ojatlь ber xəlgə qujacaqsьz. Sez inde irtəgə rəxim itep qajtьp kitegez. Keşegə belderməs өcen ber telegram kilgən/dierbez“ dide. Fəridə: kyptən məqlum nərsəne tьŋlaqan kebek irenep kenə tьŋladь həm irenep kenə çəvap birde. Eşne alaj bolaj ytkərməkce buldь. Timerqəli yz fikerendə qatь torqannь kyrgəc tə: „Min polkovnik xəzer kitə almьjm. Yzegez kyrdegez, minem vazьjfam bar. Min xəzer Arьslan qьzь Fəridə genə tygel — sigezence byleknen milli komandirь. Şundьj zur milli burьc aldьnda torqanda, min vazьjfa başьnnan kitə almьjm…“. Polkovnik qьzardь, byrtende; şul qətqi səjləngən syzlərgə çəvap taba almadь. Axьrdan: „Qa'iləgez!!…“ dide. Fəridə ujlandь: „Ije qa'iləm qьzqanьc, bəlki anda alarqa bik zur aurlьqlar bulьr. Ləkin bit bolar həmməse — şundьj qollьqlar, rus ixtiarьnda ujьncьq bulьp jəşəv betsen өcen eşlənə; alar anь aŋlarlar. Qafu itərlər. Bəjrəm qorbansьz bulmьj polkovnik… Bez tөreklek өcen ber bəjrəm jasarqa xəzerlənəbez — qorbanьbьz xəzer bulьrqa tieş. Beznen qa'ilənen şul qorbannь birergə xəzerlege çitkən. Tөreklek өcen ber Arьslan uqьlь qa'iləse feda bulsa bulsьn! Min yzem qorban bulam ikən, sөjenep bulam. Min kitmim polkovnik!“ dide. Timerqəlinen irenen bik qatь teşləp, tirənnən ujlaqanьn kyrep: „Sez aŋlaqьz. min kitə almьjm… Kitsəm, bu minem өcen bөten qөmerəmə ber qara tap bulacaq. Bөten qөmerəmə, vьçdanьm çəraxətle qalacaq… Şunьŋ өcen ul vəqdələrne polkovnik xəterləməgez. min kitə almьjm… Min bit Tiflistə vaqьtta uq. seznen başta şundьj ber plan barьn əllə nicek sizendem. Şunьŋ өcen kilergə omtьldьm. Monda kilgəc. yzemnən yzemdə şul plannь eşlərgə kereştem. Seznen komitə eşlənep betkənce. beznen bylektə inde ul komitə bar ide… Min inde anь jasaqan idem. Sez keckenə kyŋellelek kyrsətsəgez. min sezgə tə'sir itərgə tьrьşacaq idem. Menə ni өcen beznen bylek mine komandir itep sajlaqannar… Xəzer eş yz julьn aldь. Min də polkovnik şul eştə. xezmətem az bulsa da. seznen juldaşьqьz bulьrqa telim… Bu bit əle polkovnik. beznen berence adьmьbьz qьna. bez bit əle bu çirlərgə milli bajraq astьnda — heçymce bulьp. taqь kiləcəkbez. Bez bit mondaqь ərmənnər, ruslarnь seberep-tygep. Kənçəsenə, Tiflisenə. Bakusьna. bөten Kafkazqa tөrek bajraqь tegəcəkbez. Bu eşnen başьnda seznen buluьqьz berence şart… Başqa andьj keşebez juq. Xəzer sezne saqlau milli burьc. Bu eştə minem vazьjfam da bar. kirəgem də juq tygel.“ Ber az tьnnan soŋ — „Polkovnik. min xəzer qəskərilərnen milli çanьna jul buldьm: bөten ujlarьn. bөten tөşencələren beləm. Alar bit bala… Kytərelə kitə, qьzьşa, jaxşьnь nacardan ajьrmьj: vata. sьndьra. qьra… Menə tege ərmən komandirlarь kilgən kөnne. ofitsər klubьna bomba ьrqьtьrqa xəzerləngən bulqannar. Alla qьna saqlap qalqan… Əle min kilgəndə də ber tөrkem sezne ruscь dip yterergə jөri ide. Min genə araqa kerdem“.

Polkovnik acьqtan acьq səjləngən bu syzlərdən. kөtelməgən vaqiqələrdən aptьrap qaldь. Bөten diqqəten çiьp, anьŋ hic ber xərəkəten juqaltmas өcen kyzen tegəp, anьŋ xikajələren tьŋnadь. Yz yzennən: Bu kem bu qьz? Bu quət moŋarqa qajdan kilgən? Bu

Orenburg şəhərendəge Kərvan-Saraj məçetenen kyrnese

jəştə jəşlegen qorban itep, nicek bu fikergə bu qajəgə qapьlqan? Nicek kenə də qənaqətləndererlek çəvap taba almasa da, Fəridəneꞑ zurlьqьna, bɵjeklegenə kyꞑelennən baş ide. Anьꞑ hər tɵrle qorbanqa xəzerlege aldьnda kyꞑelennən tez cykte... Polkovniknьꞑ başьndaqь şul ujlarnь sizengən kebek, şularqa çəvap birgən kebek, Fəridə batьrlanьp sikerep tordь, polkovniknьꞑ qulьn kilep qьstь. Anьꞑ zur dorfa qullarьn yzeneꞑ neckə, nəzek barmaqlarь arasьnnan cьqarmajьnca ɵmet taşqan kyzen Timerqəlineꞑ kyzenə batьrdь. Çəvap ala almaqac moꞑqьna tauьş belən: „Bette bu kity syzləre, polkovnik! Şulajmь? Betsen...“ dide. Aptьrap qalqan polkovniknьꞑ qulьn sipьj-sьlьj başladь. Polkovniknьꞑ aqarьp kilə torqan cəcləre arasьna barmaqlarьn suzdь. Mamьq kebek barmaqlarь belən alarnь aralaştьrdь, sɵjde, sipadь... Taqь moꞑьraq itep: „Betteme, polkovnik? Min sineꞑ belən qaldьmmь!“ dide. Anьꞑ kyzennən çəvap kɵtte. Fəridə: anda bɵten teləgenə çəvap buldьmь, bɵten ecen poşьrqan eşlərgə jul buldьmь, berdən polkovniknьꞑ başьn qocaqladь, anь maꞑlajьnnan, başьnnan-bitennən ybərgə totьndь. Yze: „Min kitmim, min kitmim... Sez şundьj auьr kɵnnər aldьnda bulqanda min kitmim, aꞑlьjmsьz? Kitə almьjm... Kitə almьjm!“ dide. Kyꞑele tuldь. Qьcqьrьp jьlap çibərde. Anьꞑ ber kyz jəşe təgərəp tɵşep Timerqəlineꞑ maꞑlajьna tamьp, anьꞑ biteꞑ qьtьqlandьrьp jɵzennən aqtь. Yzennən yze qurьqqan kebek, ojalqan kebek, Fəridə pocmaqqa barьp, posьp jьlauьnda dəvam itte.

Timerqəli kɵtelməgən bu vaqiqədən elgəre qauşadь, annan aptьradь, ni eşlərgə də, nindi jul belən də xərəkət itərgə belməde. Fəridəneꞑ ykerep-ykerep jьlauь anьꞑ jɵrəgeneꞑ əllə qaj çirlərendə jɵrep, anьꞑ astьn ɵskə kiterde. Ul yzeneꞑ polkovniklьqьn, bygeꞑ irtəgə millətenen tarixьnda hic onьtьlmajacaq zur ber eş eşlərgə xəzerlənyen onьttь. Un çide jəşlek jeget kebek Fəridəneꞑ janьna cabьp bardь. Anьꞑ qulьn aldь, başьn sьjpadь. Fəridəneꞑ mujьnь kɵcsezləngən, arьqan kebek başьn tota almadь. Ul polkovnik iꞑsəsenə jьqьldь. Jefək kebek qullarь belən anьꞑ ielmi torqan mujьnlarьna sarьldь. Fəridəneꞑ qalьь xəl itelde. Qurqьnьcьь qacu plannarь anarqa polkovnik bulqanda hic kebek kyrende. Timerqəligə də Fəridə, kebek pak, saf ber fəreştə janьnda torqanda tup ta, mьltьq ta ber ni tygel kebek xis itelde.

(Dəvamь bar)

AQŞ da Ruzvelt belən qənaqətlən məycelek

AQŞ da Ruzveltnьꞑ „Məçbyri xezmət“ qanunьn tormьşqa ytkərergə teləyenə qarşь fikerlər kɵnnən-kɵn kɵcəjə. „Məçbyri xezmət“ qanunьnьꞑ proektьn tikşergən vaqьtta ber demokrat deputat: „Bu proekttan dektatura ise kilə“ diep yzeneꞑ proektnь tormьşqa ytkərygə qarşьlьqьn belderde. Senator Ujler: „Bu turьdan turь faşizmqa jynəlgən jul“ diep proektnь tənqitlade. Japon gəzitəse „Jomuri“, AQŞ „Məçbyri xezmət“ qanunь kertyneꞑ səbəben, anda eşce qullarь çiteşməydən tygel, ə Ruzveltnьꞑ eşcelərneꞑ baş kytəryləren beterergə teləyennən kilep cьqqan nərsə, dip taba. Suqьşnьꞑ berence jьlьnda Amerika eşceləre yzləreneꞑ baş kytərməskə birgən syzləren totqan bulsalar da, 1943 nce jьl AQŞ eşcelərenen qomumi baş kytəryləre astьnda ytte. AQŞda xezmət həm kapital arasьnda cьqa almaslьq upqьn tora.

XXVII.

Gɵlsemlərgə kyrşe timerceme,
Slesar’mь? — berəy tora ide.
Jauьz, mut kyzle həm bik az syzle
Ul Fazьlqa jьş-jьş kerə ide.
Garmonnь da matur qьna ujnьj
Azraq ecsə ujnap çьrlьj da.
Qajcaqьnda Gɵlsemlərgə kerep
Iserek bulsa — ber az çьlьj da.
Fazьl anь ajap jaqьn kyrə.
Qunaq-tɵşem bulsa aldьrta.
Jьlqa ike çiar məçlesneꞑ də
Tyr başьna anь utьrta.
Ber syzgə də jynnəp qatnaşmьj ul.
Garmon ujnau — anьꞑ belgəne.
Məşles qьzsa — ujnauьnnan tuqtap
Mьş, mьş joqlau — anьꞑ sɵjgəne.

XXVIII.

Məçelestə bulqan bar keşe də
Bergə tora, bergə eşlilər.
Uzar qɵmer auьrlьqьn kymep
Bergə ecə, bergə teşlilər.
Ləkin alar ber-bersennən ber də
Qurьqmьjlar, şɵbhələnmilər.
Niqədərle auьr əjteşsələr də
Duslьq betmi, ypkələmilər.
Məçles qьza... Tɵrle bəxəs cьqa.
Yz belgəneꞑ hər kem sɵjlənə.
Firqə julь, Sovet qanunnarь
Tikşerelə... ber-ber bəjlənə.
Berse şunda Sovet jaqlь sɵjli.
Qalqannarь qarşь cьqalar.
Ilneꞑ auьr xəle kyzdən ytə...
Jəşəy julьn şunda sьzalar...

XXIX.

Ə Çəqfərneꞑ eşe ber nidə juq.
Ber pocmaqqa jatqan, mьşьldьj.
Isrek kileş joqь arasьnda
Əllə nərsə yze pьşьldьj...
Ax, juq, duslar, Çəqfər joqlamaqan.
Iserek tə tygel... Ul — ajьq!...
Xəjlə belən joqlap jatqan bula.
Ul — xəjləle syzsez həm bojьq.
Joqlap jatqan bulьp məçleslərdə
Sɵjlənelgən barlьq syzlərne.
Kyꞑelenə bikləp ala da ul,
Irtəgesen bɵten serlərne
Biş arttьrьp — aldap jazu belən
Jəşren idarəgə tapşьra.
Keşelərdə bulqan yc-xisabьn
Şulaj itep eşkə aşьra.

XXX.

Çəqfər əle bik jəş: jana qьna
Ɵcence unnь çia başladь.
Ə şulaj da xaqsьz, ber gɵnahsьz
Kypme başlar inde aşadь!?!
Fazьl, Vafa... taqьn bik kyplərneꞑ
Juqaluьn — Çəqfər eşləde.
Caqu belən hər ber çirdən qudьrьp
Gɵlsemne də ɵrmi teşləde.
Tьşqь jaqtan qьzqanqan kyk bula...
Ə Gɵlsemne eşkə almьjlar.
Ber çirdə də eşkə kynep çitmi
„Doşman qьzь“, — diep qaulьjlar...

XXXI.

Tik Gɵlsemneꞑ ise ber kemgə də,
Ber caqta da, hic tə kitməde.
Çegetlərgə anьꞑ kyꞑele jabьq
Berseneꞑ də syze ytməde.
Gɵlsem artьnnan Çəqfər də jɵrde.
Alaj, bolaj jarap qaradь.
Gɵlsem — yzgəreşsez qala kilde.
Iqtibarqa anь almadь.
Menə şuꞑa Çəqfər acu itep
Hər urnьnnan qьznь qudьrta.
Caqu belən Fazьl, Vafalarnь...
Zindannarqa şьqьrьm tutьrta.

XXXII.

Ilen taşlap, dɵres ismen çujьp
Jort qormaucь Məꞑge kem bula?
Kem soꞑ Timer?
Qɵmere qajda, nicek
Uzqan? Xəzer qajda, ni qьla?
Ul şəhərdə tudь, şunda yste.
Sabьj caqta eşləp jɵrməde.
Jəştəşləre, aulь malajlarь kebek
Çir tьrmalap, saban sɵrməde.
Kɵz, qьş kɵnen çədid məktəbendə
Belem alьp, uqьp uzdьrdь.
Ə jaz, çəjeꞑ qara tɵꞑgə caqlь
Cabьp, ujnap kiem tuzdьrdь.

XXXIII.

Atasьna kilsək — ber qalada
Zur məxəllə imamь ide.
Qəziz xalqь ɵcen kɵne-tɵne
Xezmət ity — imanь ide.
Ciksez dindar həm də təqva ide.
Biş vaqьtnь ber də qaldьrmьj.
Nəzer ruza, nəfel namaz uqu
Ber caqta da anь taldьrmьj.
Ul — zamanь ɵcen zur uqьqan,
Qalim, dindar, qədel qart ide.
Keşe xaqьn aşau həm rənçety
Anьꞑ ɵcen məꞑge jat ide.

XXXIV.

Ul caqlarda xalqьm bɵjek ulь
Uqьmьşlь zatь cьqarqan
„Şura“, „Vaqьt“, taqьn kyp əsərlər
Tərtip belən hər caq uqьqan.
Şihab xəzrət, Musa Bigilərneꞑ
Jazqannarьn jaxşь belgən ul.
Qor’an, xədislərne şəkert caqta uq
Kyꞑelenə bikləp kilgən ul.
Dərdemənd həm Tuqaj, Isxaqi həm
Rəmi, Riza qazьj kebeklər
Jazqan tarix, ədəbi kitaplar
Belən tulь ide şyrleklər.

XXXV.

Ata-anaqa Timer jalqьz ide.
Irkenlektə yste, ujnadь.
Ɵjdə bulqan bɵten kitaplarnь
Qat-qat uqьp ber də tujmadь.
Ul qɵmreneꞑ matur bɵdrələnep
Qəçəp gyzəl cəcək atqanьn,
Fəqət ber də çimeş birə almьj
Ylem suьqьnda qatqanьn
Həm iskitkec tojqь, xialqa baj
Ləkin ifrat qьsqa jaz kɵnen
Jɵrək ɵzgec acь saqьş belən
Kyrmi qaldь şaulap ytkəneꞑ.

LX

„Minem kileremne, sin, əlbəttə,
Aldan belep, aldan kyrmədeꞑ...
Qajnar qişqьm teləp, minem ɵcen
Ozьn, qujь cəceꞑ ber də yrmədeꞑ.
Min yzem də bire kilermen də
Bik ozaqqa torьp qalьrmьn.
Qoştaj taralьşqan tuqannarqa
Tirən saqьnьp xatlar salьrmьn.
Mine ystergən anam — tuqan ilne
Bik kyp jьllar kyrmi torьrmьn.
Cit çirlərdə kyꞑel sɵjər gyzəl
Qьz alьrmьn... tormş qorьrmьn
Dip min, irkəm, ber də ujlamadьm.
Əllə nicek buldь... kilyem.
Kɵtməgəndə tormьş dustьm itte
Sine kyry... sine sɵjyem“.

LXI

„Kily... əllə nicek buldь — didem.
Tormьşьmnьꞑ auьr jaqь ul.
Min qojaşqa yrləp omtьlqanda
Jaralanqan jəşlek caqь ul.
Min qɵmerneꞑ matur bɵdrələnep
Qəçəp gyzəl cəcək atuьn,
Tik ul jynnəp çimeş birə almьj
Ylem suьqьnda qatuьn,
Həm iskitkec tojqь, xialqa baj
Ləkin ifrat qьsqa jaz kɵnen,
Yzək ɵzgec acь saqьş belən
Kyrmi qaldьm, çildəj, ytkəneꞑ“.

LXII

„Minem kyꞑel ciksez şajan buldь.
Ber qьznь da ozaq sɵjməde.
Əledən əle maturlarnь tabьp
Sɵjep, sɵjelep hic ber synməde.
Kyp maturlar... inde onьtьldьlar.
Tanьj almam kyrgən caqьmda...
Kybələklər gɵldən gɵlgə oca,
Jəmlər qoca taqьn, taqьn da.
Min yzem də şulaj, kybələk kyk,
Maturlardan matur jar qocьp
Xatьn almьj jəşər kebek idem
Qailəle tormьştan qacьp“.

LXIII

„Min sine də şulaj, kyplər kebek,
Sɵjep, qocьp ber kɵn taşlarmьn.
Sindən matur, jəşrək ber qьz tabьp
Anьꞑ belən sɵjeşə başlarmьn...
Kɵnnər yty belən, irkəm, sin də,
Başqalar kyk, istən cьqarsьꞑ
Bara-tora mine, sin yzeꞑ də,
Onьtьrsьꞑ, tyzər, cьdarsьꞑ...
Kɵne çitkəc şunda ber dus tabьp
Tormьş tɵjeneꞑ bergə bəjlərseꞑ.
Bergə jəşəy qadət bulьp kitkəc,
Birelep, cьnnap anь sɵjərseꞑ“...

LXIV

„Diep, bəqerem, şulaj ujli idem.
Min nicaqlь tirən jalqьştьm.
Sine, Gɵlsem, taşlьj alammь soꞑ!?
Min tik belmi kyꞑelem aldaştьm!
Siꞑa caqlь kypme qьz sɵjgənmen —
Xisabьm juq həm ul kirəkmi.
Min başqaca... ujlьjm inde, irkəm,
Beləseꞑme minem teləkne?!
Minem sɵjgən barlьq qьzlarьmnьꞑ
Sin — soꞑqьsь bulьrqa tieş!
Mə saf, məꞑge duslьq qulь siꞑa
Şat, bəxetle Gɵlsem, jort qorьş!“

Y. Nauruz

(Dəvamь bar)

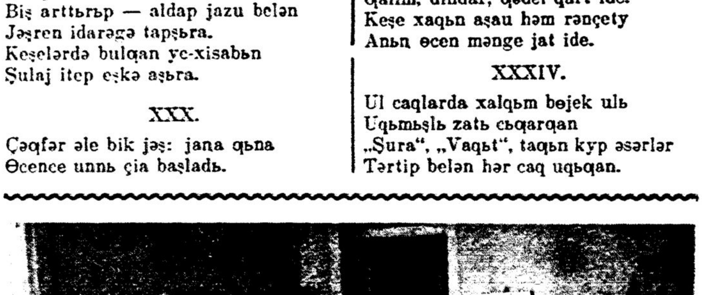

Tatar legionerlarь şifaxanəsendə

Beznen̦ tuqannarьbьz ni өcen qan tygələr?

Kəncьqьştaqь xəzerge suqьş bөten dөnja xalqь өcen bik əhəmiətle urьn tota. Ber jaqta bol'şevizm — Sovetlar Sojuzьnьņ cigen kinəjter, yz qulь astьna jaņadan kyp kenə vaq millətlərne alьr өcen suqьşa. Ikence jaqta Germaniə həm anьņ berektəşləre — yz illəre bulqan Jevropanь bol'şevizm qurqьnьcьnnan saqlap qalu өcen suqьşalar. Şuqьşqa Jevropa jaqьnnan qatnaşucьlar — qurqьnьc bol'şevizm kөcen bөtenləj dөnjadan juq ity, Sovetlar Sojuzьnda xəzer idarə ityce Stalin xakimiəten çimery өcen kөrəşələr.

Russiə dəvləte çir jөzenə ajaq basqannan birle, kyrşeləren basu, alarnьņ zəqifləngən vaqьtlarьn, qozqьn kebek kөtep kenə torьp, anь sizy belən illərenə taptap, izep kery səjasəten alьp bardь. Qasьrlar bujь qullanьlqan bu səjasət, Russiə kyrşelərennən xətta kypcelek xalьqlarnьņ da başьna çitte. Urьslarqa qaraqanda, zamanьnda kyp kөcle bulqan tatar dəvlətlərə həlak buldь. Alar artьnnan Kafkaz, Tərkstan, Finlændiə, Baltьjq bujьnda jəşəyce həm başqa vaqьraq xalьqlarnьņ illərenə urьs qəskəre basьp kerde.

Azcьlьq millətlərgə qarata urьs patşalьqь zamanьnda alьp barьlqan səjasət, bol'şeviklar xakimiətkə kilgəc yzgərdeme soņ?

Inqilabtan soņ, Russiədəge tөrle səjasi kөclərneņ yz ara tartьşuьnnan fajdalanьp, Idel-Ural, Kafkaz, Tərkstan, Baltьjq bujь həm fin xalьqlarь urьslardan qotьlqan, illərenə xuça bulьrlьq kөc çьp, mөstəqil dəvlətlər tөzegən idelər. Ləkin, bol'şeviklar, jaņa dəvlətlərne başta rəsmi tanьqan bulularьna qaramastan, yz ara suqьş çinelәjy belən, qьzьl qəskərlərneņ sөngesen terəp Idel-Ural, Kafkaz həm Tərkstan xalьqlarьnьņ mөstəqil dəvlətləren çimerdelər, illəren jaņadan Russiəgə quştьlar, yzlərən Russiə xezmətcese tormьşьna qajtardьlar.

Quətlənep əlgergən kөnbatьştaqь jaņa dəvlətlər, qoral kөclərenə tajanьp həm də ul vaqьtta zəqif qьzьl urьslarnьņ xalьq ara eşlərdə kөcle bөjek məmləkətlərdən qurqьnnan fajdalanьp, yzlərenen illəren saqlьj həm aņa xuça bulьp qalą aldьlar.

Ləkin nəseldən nəselgə kyckən səjasi mirasnь qьzьl urьslar onьtmadьlar. Kөnbatьşta zur məmləkətlərneņ bar kөcen yzenə tartьrlьq dөnja suqьşь başlanu belən, bezgə xəzer irkenlek tudь, dip bol'şeviklar, boqaudan ьcqьnqan jьrtqьc rəveşendə, vaq milli dəvlətlər өstenə taşlandьlar: Baltьjq bujьna — Litva, Latviə, Estoniəgə basьp kerdelər, Finlændiəneņ həm Rumьjniəneņ kyp çirləren talap aldьlar. Nəybəttə Finlændiəne bөtenləj basu həm Tərkiəneņ dingez buqazь bujlarьn talap alu tora ide.

Finlændiədə aubьzlarь peşkəc, maqsatlarьna yz kөclərə belən genə ireşygə ьşanmьjca, bol'şeviklar Germaniədə tajanьc ezləp qaradьlar. Ləkin Fjyrerneņ Molotofqa birgən çavabь bik kisken, qətqi rəveştə buldь. Fjyrer yzeneņ çəvabьnda, Germaniə taza vaqьtta, bol'şeviklarqa jaņa illərne basu, kyrşe millətlərne izy fikerlərən qəməlgə aşьrьrqa mөmkinlek birməjəcəgenə ьşandьrdь. Şulaj bulqac, ingliz-amerikalьlar belən bergələşep, başta Germaniəne çimerergə kirək digən fiker — Stalin xөkymətendə berdən ber fiker bulьp qaldь.

1940 ncь jьlnьņ axrьnda, bigrəktə 1941 nce jьlnьņ jazьnda, Germaniəgə qarşь suqьş acu, aņa xəzerləny Sovetlar Sojuzьnda acьqtan acьq alьp barьla başladь. Məskəydə xөkymət dairəsendə həm başqa juqarь urьnnarda eşləycelər belən jaqьn keşelərgə, tiz kөndə Germaniəgə qarşь suqьş başlanacaqь, hic şiksez, sizelə ide. Çəj başьnda bu məs'ələ xətta acьq çьlьşlarda, firqə komitetьnnan çibərelgən ataqlь dokladcьlar tarafьnnan ber nicə tapqьr səjlənelde. Dimək, bu suqьş kөtelməgəndə başlandь digən syz — hic ьşanьrlьq syz tygel.

Suqьşnь Stalin xөkymәte cit illərgə basьp kerer өcen yze xəzerləde. Əgərdə, Germaniə, arqasьna kiterep tөrəlgən bol'şevizm sөngesen sizep, anь suqьp artqa çibərməsə, ul sөnge anьņ tanenə tiz arada kerep kitəcək ide. Germaniəneņ qurqьnьcnь vaqьtьnda sizye, Stalin xөkymәteneņ jьrtqьc planьn bozdь.

Suqьş dəvam itə. Qurqьnьclьq əle beterelməgən, kiresencə, bol'şeviklar xəzer yzləren kөclərək sanap, bigrəktə jatlarьn juqalttьlar. Soņqь xəbərlərgə qaraqanda, bol'şeviklar Finlændiə, Baltьjq bujь həm Pol'şa belən Rumьjniəneņ qajber өlkələren alu belən genə qənaqətlənmilər, ə bөten Balqan illərenə basьp kerergə, anda jəşəyce xalьqlarnь da yzlərenen xezmətcese jasarqa isəplərə barlьqьn acьqtan acьq kyrsətə başladьlar.

Front sьzьqьnьņ tege jaqьnda qalqan bicara tuqannarьbьzьnьņ manlaj tire həm qanь menə nərsə өcen tygelə.

Q. Salix

„Kulaklarnь sьjnfi jaqtan betery" digən şiqar bujьnca aulьdaqь iņ uņьşlь, iņ buldьqlь qailələr juq itelde. Urta tormьşlь igencelər də şul uq qurqьnьc astьnda qaldьlar. Bol'şeviklar kolxozqa kererge teləməgən ajrьm xuçalьqlarqa qarşь kөrəş actьlar. Alarnьņ jaxşь çirlərə alьndь, cьdьj almaslьq auьr salьmnar salьndь. Qьsqaca əjtkəndə, — əgərdə kolxozqa kerməsəgez, seznen̦ tormьş kenegez sanaulь. — digən fikerne bol'şeviklar alarqa jaxşь aņlattьlar.

Ləkin aulь xalqь tiz genə bujsьnmadь. Igen eşendə iņ undьrьşlь өlkələrneņ kybesendə (Ukraina, Don, Kuban, Idel bujь. h. b.) kolxoz tөzeleşe igencelər tarafьnnan sөnge belən qarşь alьndь. Ul çirlərdə nərasьjlьq şul qədər kөcle buldь ki, qoral alьp baş kytərylər anda zur urьn tottьlar. Ləkin bol'şeviklarnь xalьqnьņ rizasьzlьqь tuqtatmadь, kiresencə alar yzlərenen jauьzlьqlarьn taqьnda arttьrdьlar. Ajrьm xuçalьqlar qьna tygel, bəlki bөten aulьlarnьņ, qajber çirdə rajonnarnьņ igencelərə Sebergə, Qazaqstanqa həm başqa jьraq çirlərgə quьldьlar. Şulaj itep, alardan buşaqan urьnnarqa ikence çirlərdən qualqan keşelər kitereldelər.

Bu şəfqətsez caralar, utqa sibkən maj kebek, ildə xөkymətkə qarşь narazьjlьqnь ystergənen jaxşь aņlap, Stalin aldau julьna kyсte. Bar qəjepne tөrle urьnnardaqь yzeneņ vaq xezmətcelərə өstenə taşlap, ul yzen aqlarqa kereşte. 1929—30 ncь jьllarda ul „Uņьşlardan baş əjləny" həm „Kolxozcь iptəşlərgə çəvap" digən ike məqalə jazdь. Bu məqalələrdə ul: „Kolxozlar irekle rəveştə tөzelergə tieş. Igencelərgə qarşь kyrsətelgən şəfqətsezlek tik „uņьşlardan başlarь əjləngən çylərlər eşe genə" dip səjləde. Bu məqalələr iqlan itely belən, kolxozlar hər çirdə tarala başladь. Ləkin bol'şeviklar bu maqsatlarьna ireşy julьnnan cьqmadьlar. Tiz arada tөrle jaņa qanunnar cьqtь. Alarnьņ bersendə „kolxozdan ajrьm xuçalьqlar cьqqanqa qaramastan, kolxoznьņ çire kimeməskə tieş" dip iqlan itelde. Dimək, kolxozdan cьqucьlarqa çir kire qajtarьlmasqa tieş buldь. Bu qanunnarnьņ bytənnərə də kolxozdan cьqucьlarnьņ tormьşьn cьdьj almaslьq auьrlьqlarqa qaldьrdь. Ajrьm xuçalьqlarqa aulьda jəşərgə mөmkinlek bөtenləj kiselde.

Şulaj itep, igencelər, ni qədər genə qarşьlьq kyrsətsələr də, kolxozqa kererge məçbyr buldьlar. Kolxozqa kergəc xalьqnьņ nindi mixnəttə jəşəgəne hər kemgə məqlum.

Hindstannьņ milli bəjrəme

25 nce qinvarda ytkərelgən — hindlarnьņ milli bəjrəmenə „Irekle Hindstan" ojьşmasьnьņ Berlindəge yzək bylege də qatnaşqan. Monnan 14 jьl elek, 1930 ncь jьlnьņ 26 ncь qinvarьnda, hindlarnьņ milli kongresь tarafьnnan: „Hindstannь azat ity өcen Britaniəgə qarşь kileşməslek kөrəş bulьrqa tieş" digən qarar iqlan itelgən ide. „Irekle Hindstan"nьņ Berlindəge yzək bylegeneņ çitəkcese ministr Nambiar yzeneņ notьqьnda: „26 ncь qinvar — kiləcəktə mөstəqil Hindstannьņ milli bəjrəme bulacaq" dide. Ul: „400 millionlь xalьq çineлməs. Bu [illegible]lqь milli bəjrəm kөnendə hər ber hind, ilc azat itelәcәk səqətneņ jaqьnlaşqanьna hic şөbhəsez ьşana. Subxaz Candra Boze, bu suqьş hind xalqьn azat ity өcen tarixta mi[illegible]le sierək ocrьj torqan uņaj jul aca, dip kyp mərtəbə əjtte. Bөten hind xalqь, milli hind armiəseneņ Japoniə qəskəre belən berlektə Hindstanqa keryen kөtep kenə tora" dip səjləde. Syz axrьnda, ul, inglizlərgə qarşь kөrəştə hind xalqьna kyp jardəm itkəne өcen Germaniəgə ciksez rəxmət belderde.

Anttan azat itely

Ducenen, iske xөkymət eşcelərə korolgə birgən antьnnan azat itelergə tieş, digən qararь ministrlar şurasьnda qabul itelgən. Şunьņ belən, Italiədəge faşist-çөmhyriətcelər firqəse ildə rəsmi urьn ala.

Italiəneņ ministrlar şurasь çөmhyriətce politsəjlər өcen də şulaj uq jaņa qanunnar cьqarqan.

Ocucьnьņ bəhəse

Filadelfiədə bulqan mətbuqat kiņəşməsendə, Amerikanьņ xərbi xəbərcese: „Xəzerge vaqьtta jьraqqa oca torqan bombalaucь ocqьclarqa ocucьlar xəzerləy, xөkymət өcen hər ber ocucь 30 000 funt sterlingkə tөşə. Ytkən 1914—18 nce jьllardaqь suqьşta ber ocucь xəzerləy 1500 fund sterlingkə genə turь kilə ide" dip beldergən.

Şulaj uq xəbərce өstəmə rəveştə: „Juqaltьlqan hər ber ocucь xөkymәtkə bik zur zarar kiterə həm jaņa ocucьlar xəzerləy cьqaru eşen kөnnən-kөn auьrraq xəlgə tөşerə" dip xəbər itkən.

Neapol şəhərendə aclьq həm cir

Kөn jaq Italiədən qacьp cьqucьlar Neapol şəhərendə aclьq həm cirləy həlakətlek dərəçəsenə çitkənen kyrsətələr. Ingliz gəzitəse „Rejter" şunь yze də raslьj — ytkən jьlqь oktəbrgə qaraqanda vaba cire xəzer ille mərtəbə artqanьn jaza. Soņqь kөnnərdə Neapoldan tөn jaq Afrikaqa qajtqan Amerika generalь Foks, cirneņ bөten kөn jaq Italiəgə taralu qurqьnьcь turьnda belderde. Cirneņ səbəbe — aclьq həm hic ber tөrle darularnьņ bulmauь. Şəhər urtasьnda jьqьlьp ylycelər də ocrьj. Xətta Badolio „xөkymәteneņ" yzəge Bori şəhərendə də məxtaçlьq şul qədər zur ki, jəş qьzlar Fəxeşlek julьna jynələrgə məçbyr bulqannar. Bu məs'ələlərne ingliz gəzitələre yzlərə də jəşerə almьj.

Cexlarnьņ bol'şeviklarqa qarşь ligasь

Praga şəhərendə, cexlarnьņ bol'şeviklarqa qarşь ligasьnьņ berence çьlьşь bulqan. Çьlьşta sajlanqan jaņa komitet, Jevropa xalьqlarьnьņ mədəniəten bөterergə tьrьşucь bol'şeviklarqa qarşь kөrəşkə caqьrьp bөten cex xalqьna mөraçəqət itkən.

„Suqьşcь" jəhydlər

Neapoldan birelgən xəbərlərgə qaraqanda, kөn jaq Italiəgə kyņelle jəhyd qəskəri bylekləre kilgən. Alarnьņ kybese Amerika jəhydləre. Alar suqьşqa kily belən, yzləreneņ vazifasьn ilgə „tьnьc" kerydən qibarət dip tanьp, jəhydlərneņ tөp şөqelenə kereşkənnər. Il xalqь belən ingliz-amerikalьlar qəskəre arasьndaqь mөnəsəbətne, dөresrək əjtkəndə səydəne, yz өslərenə alqannar. Alar ingliz-amerikalь qəskərlərennən ikmək həm bytən rizьqnь satьp alьp, qimmət bəhəgə il xalqьna satarqa kereşkənnər.

Qьsqa xəbərlər

● 1944 nce jьlda AQŞ da jaņa prezident sajlanacaq. Çөmhyriətcelər firqəsennən prezident kandidatь itep Nju-Jork gubernatorь Tomas Devi həm Dzon Brikler bilgeləngən.

● „Britiş ekonomic rev'ju" ismendəge ingliz gəzitəse: „Angliəneņ dəvlət birəcəge 1943 nce jьlnьņ axrьnda 25 milliard funt-sterlinggə çitte. Bu birəcək Angliəneņ bөten milli milkennən өc mərtəbə artьqьraq" diep beldergən.

● Mona qədər bulmaqan zur janqьn. Avstraliədə 750 fermanь, millionnan artьq sarьqnь, 1000 atnь həm 50 000 dən artьq mөgezle xəjvannь juq itkən.

● Germaniə ilcese fon Papen yz jortьnda Tөrkiəneņ baş ministrь Siraçioqlьn, xərbi ministr general Artunkelne, səydə eşlərə ministrьn həm başqa kyrnekle keşelərne qabul itkən.

Legioncьlar qoral tazartu vaqьtьnda

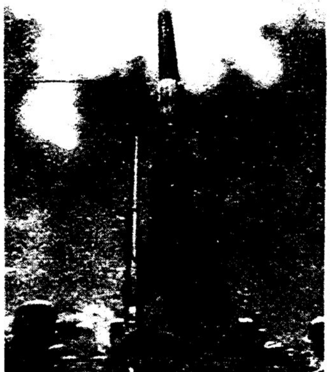

Bygenge kөndə zur kylamda barqan kөrəştə „Tөnge suqış“ ajrьm əhəmiət aldь. Xəzer tөnge suqış ber kyzaty operatsiaları belən genə tuqtalmьj, tөndə ike qəskər arasьnda tank, artillerie həm hava kөçləre jardəme belən zur hərəkətlər bula. Rəsemdə: german artilleriəse həm tanklarьnьŋ tөnge suqışta qatnaşu kyrneşe

Bəxetsez general...

Kyptən tygel genə inglizlərneŋ kөn jaq Italiədəge korpus artilleriəse komandirь general Stenlej, yzeneŋ ad'jutantь major Godes həm şoferь belən, şuqьş sьzьqь aldьnda bulqan kyzəty noqtalarьn tikşerergə çьqa. Monte Kol'vo digən tau astьna kilep çitkəc, alar aldьnda german markasьna oxşaqan mototsikelnь kyrep, şofer aftomaşinanь tuqtata. General kartadan yzləreneŋ torqan çiren tikşerep, — monda german qəskərləre bulьrqa tieş tygel, — dip, şoferqa alqa barьrqa əmer birə. Ləkin ber minut ta vaqьt ytmi, general birgən əmerne өcen ykenergə məçbyr bula. Jul өstendəge ber əjdən german soldatь jөgerep çьqa həm mьltьqьnnan atьp: „Qulьqьznь kytəregez!“ dip qьcqьra. Aftomaşinada barucьlar qurqularьnnan ber nindi də qarşьlьq kyrsətmilər. Mьltьq atuьn işetep, əjdən jөgerep çьqqan ikence german soldatь, ad'jutantnь həm şofernь qulqa ala. Bu arada general, yzeneŋ 54 jəştə buluьna qaramьjca, vinograd baqcasьna qarap jөgerə başlьj. German soldatь velosipedqa utьrьp generalnь quьp çitə həm anь əsirgə ala.

German diviziəseneŋ ştabьnda sorau alqanda, general Stenlej: „Bigrək axmaq buldьm, çylərlərcə əsirgə eləktem“ diep yzeneŋ zarlarьn səjli. Bu vaqiqədən soŋ german komandalьqь, general Stenlejneŋ german qəskərlərе pozitsiəsenə „sau sələmət kilep çityen“ həm əgər də inglizlər generalnьŋ əsirlektəge tormьşьn jaxşьrtu өcen anьŋ xosusьn əjberləren tapşьrьrqa teləsələr, bu əjberlərne alьr өcen urьn bilgeləyləren təqdim itep, radio aşa ingliz komandalьqьna mөraçəqət itə. Ləkin inglizlər bu vaqiqəgə qarata çavap birydən baş tarttьlar. Kyrəseŋ, alar „batьr generalqa“ jardəm itərgə teləməgənnərder!

Syz jarьşь (krossvort) Nr. 10

Gorizontal' bujьnca:

1. Tatar xalqьnьŋ kөrəş tarixьnda zur əhəmiət totqan jarьm utraunьŋ isme (ikence xərefennən başqa); 3. Qənaqətlənyne beldery; 5. Xəjvan tөse; 7. Ajqьr tygel...; 9. Qьşqь өs kieme; 11. Jevropanьŋ tөn jaqьnda torucь millət; 13. Jort qoşь; 14. Il qьrьjьndaqь sьzьq; 15. Ul su qajnaqanda çьqa (uŋnan sulqa uqьp); 17. Bol'şeviklar 1927 nce jьlqa qədər alьp barqan səjasətneŋ baş xərefləre; 19. Nacar; 22. Өlkən qьz tuqan; 23. Ədəbi əsər tөre (dyrtence xərefennən başqa); 24. Terеklek iəse tənəneŋ tьşqь qatlauь.

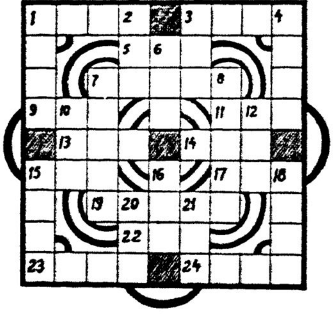

Vertikal' bujьnca:

1. Ul bal çia; 2. Milek; 3. Jomrь nərsə (astan өskə uqьp); 4. Muzьjka jazmasь (astan өskə uqьp); 6. Təmle aşamlьq (astan өskə uqьp); 7. Qara diŋgez bujьndaqь kurort şəhəre; 8. Greklarnьŋ tarixi ataqlь şəhəre; 10. Ul — kiem-salьmnь bizəkləydə qullanьla; 12. San; 15. Germaniədəge zur jьlqa isme; 16. Şaxmat atamasь (astan өskə uqьp); 18. Kesə pьcaqь; 20. Aŋa aşlьq salalar; 21. Şaxmat atamasь.

Xuça Nasrettin

Xuça Nasrettinneŋ xatьnь tujdan soŋ өc aj vaqьt ytkəc bala taba. Bu vaqiqə Xuçanь bik zur qajqьqa qaldьra. Monьŋ səbəben ul xatьnьnnan soramaqьь bula həm yzeneŋ soraunьnda: „Kyrşelər səjləye bujьnca, bala tuqьz ajdan soŋ qьna tuarqa tieş ide“ diep өstəp quja.

Xuça xatьnь bu fikerneŋ dөreslegen raslьj həm aŋa tybəndəgecə çavap birə: „Min sina kiəygə çьqqanqa өc aj vaqьt uzdь, sin miŋa өjlənəngə өc aj tuldь. Barlьqь altь aj bula. Өc aj min balanь qarьnьmda jөrettem, menə sina barlьqь tuqьz aj bula“.

Xuça xatьnьnьŋ çavabь xaqьnda kyp ujlaqannan soŋ: „Sьnnan da sineŋ isəp bujьnca dөres çьqa. Min xisapnь ber az nacarьraq beləm şul“ dip, xatьnьnьŋ çavabь belən yzeneŋ qənaqət bulunь beldera.

Ber kөnne Xuça bazardan kyp itep limon satьp ala həm limonnarnь tөjenсekkə tөrep, өigə taba jynəla. Ul өigə qajtьp çitər aldьnnan, uramda qarap torqan kyrşelәre anьŋ tөjenсegendə nərsə bar ikən dip qьzьqsьnalar. Xuça: „Kem bu tөjenсektə nərsə barlьqьn dөres əjtə ala, şunь zur limon belən bylәklim“ dip kyrşelərenə mөraçəqət itə. Xuça tirəsenə çьnalqan kyrşelərе ber tausьştan: „Limon!“ diep çavap birəlәr. Xuça alarnьŋ dөres çavabьn işetep: „Qajьь şəjtannarь alarqa tөjenсektə limon buluьn əjtte ikən“ dip zur aptьrauda qala.

Çavaplь redaktor leg. Qiam Qallef.
Tatarische Zeitung „Idel-Ural“.
Berlin W 7, Dorotheenstraße 64
Druck: Deutscher Verlag, Berlin.